

Mgr Jolanta Dragańska-Adamiec

Uniwersytet w Białymstoku

Wydział Filologiczny

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Temat: Wizja historii w symbolicznym dramacie kobiecym: Marcelina Kulikowska,
Amelia Hertzówna, Zofia Wojnarowska

Słowa kluczowe: dramat symboliczny, dramat historyczny, dramat kobiecy, podmiot kobiecy, historiozofia,
herstoria, modernizm, krytyka feministyczna.

Praca doktorska *Wizja historii w symbolicznym dramacie kobiecym: Marcelina Kulikowska, Amelia Hertzówna, Zofia Wojnarowska* jest próbą uzupełnienia luk w badaniach literaturoznawczych nad kobiecym dramatem symbolicznym. Wybrane pisarki, żyjące na przełomie XIX i XX wieku nie funkcjonują (lub stosunkowo rzadko) w dydaktyce uniwersyteckiej jako autorki dramatyczne. Dziś tym mianem cieszy się jedynie Amelia Hertzówna (za sprawą wydania jej utworów przez Mariana Lewko i Wojciecha Kaczmarka z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego). Marcelina Kulikowska oraz Zofia Wojnarowska znane są jako poetki.

Celem pracy jest zestawienie twórczości dramatycznej trzech wspomnianych pisarek w ramach poszukiwania odpowiedzi na pytanie o wizję historii w symbolicznym dramacie kobiecym. Materiałem badawczym są następujące utwory:

– rękopisy dramatów *Król Mieszko II*¹, *Król Bolesław Chrobry*² Marceliny Kulikowskiej, wydobyte z archiwum Biblioteki Jagiellońskiej;

– dramaty: *Zburzenie Tyru*, *Fleur de Lys*, *Pastorale*, *Wielki Król* Amelii Hertzówny przywoływane na podstawie ostatniego (i jedyne) ich wydania;

– dramat *Triumf Zgody. Konstytucja 3 Maja* Zofii Wojnarowskiej, wydany w Warszawie w 1917 roku³.

Dysertacja składa się z zasadniczych dwóch części. Część pierwsza pt. *Kategorie podstawowe* składa się z teoretycznych rozdziałów poświęconych zagadnieniom

¹ Dramat *Król Mieszko II*. Rękopis Biblioteki Jagiellońskiej [dalej Rkps Bibl BJ], sygn. 7390/II.

² M. Kulikowska, *Król Bolesław Chrobry*, Lwów 1909.

³ Z. Wojnarowska, *Triumf Zgody. Konstytucja 3 Maja*, Warszawa 1917.

symbolicznego dramatu historycznego w Młodej Polsce, literaturze kobiecej – podmiotowi kobiecemu w dramacie oraz trzem biografiami pisarek tytułowych oraz recepcji ich dzieł. Część druga – *Historia i jej interpretacje* poświęcona jest w całości analizie i interpretacji tekstów dramatycznych. Podzielona została na trzy sekcje: Marcelina Kulikowska – historiozofia dekadentki, Amelia Hertzówna – historiozofia archeologa, Zofia Wojnarowska – historiozofia socjalistki. Całość domykają konkluzje w rozdziale *Kobiece doświadczenie zapisane w dramacie* (wobec płci, wobec religii, wobec historii).

Każda z przywołanych autorek interesowała się innymi wydarzeniami z przeszłości – Hertzówna dziejami Europy i Bizancjum, Kulikowska czasami Piastów, Wojnarowska okresem uchwalenia Konstytucji 3 Maja. Ich twórczość łączy spojrzenie na historię oczami kobiet i kobiece podejście do dominującej męskiej problematyki: upadku cywilizacji, zagłady miast, spisków, twardej polityki, początków państwa polskiego, krwawych podbojów, narodowej zdrady. Nie są to momenty historii, w których kobiety odgrywają kluczową, pierwszą rolę. A jednak Kulikowska, Hertzówna i Wojnarowska w sobie właściwy sposób podjęły się zadania przywrócenia kobiet w historii poprzez ukazanie przełomów dziejowych, które teoretycznie zasadniczo wykluczają ich uczestnictwo w patriarchalnej władzy. Pisanie o kobietach, których biografie zapisały się na trwałe w historii (np. Królowa Jadwiga, Emilia Plater) byłoby w procesie odtwarzania historii drogą na skróty. Przywołane dramatopisarki upominały się o te kobiety, którymi nikt się nie zajął, a które zasługują na swoją opowieść: żona Mieszka II – Rycheza i jego kochanka – Dubrawka; Zofia – żona Justyniana; Fleur de Lys – córka Gilles de Rais’a i inne.

Dramaty historyczne dwóch pierwszych autorek rozgrywają się wewnątrz sfery prywatnej, tradycyjnie przypisanej kobiecie. Hertzówna i Kulikowska spoglądają na przeszłość z takiej perspektywy, by uwydatnić opresyjny dla nich wymiar pamięci historycznej oraz swój opór przed powielaniem utrwalonych w kulturze i zbiorowej świadomości stereotypów myślenia o przeszłości bez kobiet. Utrwalone w świadomości zbiorowej momenty historii wykorzystują do stworzenia wypowiedzi na temat niesprawiedliwego pominięcia udziału kobiet w ich kształtowaniu. Przede wszystkim udało im się podkreślić, że opowieści o tym, co minęło bezpowrotnie nie da się jednoznacznie ocenić i raz na zawsze zadekretować – wszystko jest płynne, zależne od obranego punktu postrzegania.

Trzecia autorka – Zofia Wojnarowska wykorzystwała znaczenie schematycznych przedstawień w procesie wzmacniania i konstruowania zbiorowej, wspólnotowej pamięci. Ponadto jej biografia, silnie zrośnięta z zaangażowaniem politycznym, w szczególny sposób

odznaczyła swoje piętno w twórczości, niejednokrotnie określanej mianem „służącej idei” – konkretnie idei socjalistycznej.

Znamienne jest, iż autorki podejmują próbę psychologicznego dojścia do prawdy o historii. Czynią to poprzez przyjrzenie się bliżej relacjom prywatnym postaci historycznych – małżeńskim, rodzicielskim, przyjacielskim, intymnym, siostrzanym. Nakreślają skomplikowane mechanizmy ludzkiej natury, z której wyłania się określona postać: matki, męża, ojca, syna, zdrajcy, władcy.

Zestawione dramaty łączą elementarne przesłanie o człowieku, w którym drzemie zarówno dobro, jak i zło, który w swojej złożoności podejmuje nie zawsze słuszne decyzje, te zaś składają się na zastany kształt historii. Tak widziana przeszłość okazuje się rodzajem ślepej gry, zależnej nie tylko od politycznej mądrości władcy, ale także od jego relacji z najbliższym otoczeniem. Obraz dziejów jest więc wynikiem serii zdarzeń powstałych na skutek różnie motywowanych decyzji jednostek uwikłanych dodatkowo w sieć międzyludzkich zależności, gdzie obie płcie odgrywają równoważne role. W każdym z trzech przypadków historia staje się subiektywną opowieścią kobiecego podmiotu – autorską wizją dziejów.

Udział kobiet w wydarzeniach historyczno-politycznych został gruntownie udokumentowany, jednak niewiele prac zostało poświęconych tematowi kobiecego doświadczenia przeżywania historii – tak ważnego z perspektywy krytyki feministycznej. Twórczość dramatyczna Hertzówny, Kulikowskiej i Wojnarowskiej zawiera w sobie istotne podwójne kodowanie – dotyczące poszukiwania źródeł i historycznej samoświadomości. W czytelniku istnieje poczucie, że opowieść jest już (za)dana, ale zostaje „uzupełniona”, dopowiedziana. Decyzja o ulokowaniu przestrzeni domowej w odmęcie dziejowym sprawiła, że na wielką historię spogląda się przez pryzmat małej historii – doświadczeń jednostki, a szczególnie kobiety.

Odzyskiwanie kobiecego doświadczenia historii jest ważne, ponieważ pozwala ono na odtworzenie „kobiecej linii tradycji”⁴. Takie było też jedno z podstawowych założeń rozprawy doktorskiej – zwrócenie uwagi na specyfikę kobiecego opisywania i doświadczenia historii.

Poczynione w niniejszej pracy ustalenia mogą stać się punktem wyjścia i inspiracją do dalszych badań nad twórczością, nie tylko trzech omawianych autorek, ale również nad kobiecą dramaturgią i kobiecą wizją historii (także w tekstach niedramatycznych).

⁴ D. Dąbrowska, *Udomowiony świat. O kobiecym doświadczeniu historii*, Szczecin 2012.